

ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ СТРАТЕГІЧНИХ ТОВАРІВ

LEGAL STANDARDS OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL TRANSFER OF STRATEGIC GOODS

Прилуцький С.В., д.ю.н., доцент,
начальник правового управління
Секретаріат Вищої ради правосуддя

Наближення України до ЄС вимагає від нашої країни втілення масштабного плану заходів, зокрема по гармонізації національного законодавства з правом ЄС. Для цього вимагається оптимізувати національне законодавство, що регламентує політику та процедури державного експортного контролю, поглибити його сумісність з нормативно-правовими документами ЄС. Метою статті є системний аналіз правових актів ЄС, що віднесені до сфери зовнішньої, безпекової та оборонної політики й зокрема, нормативно-правових актів, які регулюють відносини міжнародних передач стратегічних товарів, а також окреслення перспектив законодавчих змін у національному праві. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові методи пізнання, зокрема: методи системного та порівняльного аналізу які були застосовані при систематизації та опрацюванні джерел права ЄС; метод узагальнення при формулюванні та обґрунтуванні висновків. Результати дослідження дають можливість зробити цілісний погляд на систему джерел права ЄС у сфері міжнародних передач стратегічних товарів та формують наукове підґрунтя для подальшої імплементації актів права ЄС до законодавства України. Систематичне та послідовне опанування актуальних джерел права ЄС щодо міжнародних передач стратегічних товарів є важливим як в практичному так і науковому значеннях. При цьому, прикладний аспект даної теми обумовлений завданнями по реалізації державної програми по імплементації права ЄС (acquis ЄС) до законодавства України. Зроблено висновок, що для України є невирішеним питанням щодо можливості розширення предмету експортного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів також товарами, які можуть бути використані для смертної кари, катувань чи інших видів жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження. Тому, з метою підготовки до подальших кроків з наближення законодавства України у сфері державного експортного контролю до актуального права ЄС, існує нагальна потреба визначитись із сферою правового регулювання даного питання та компетенцією відповідних державних органів.

Ключові слова: експорт, контроль, стратегічний, військовий, подвійне використання, міжнародний.

The rapprochement of Ukraine with the EU requires our country to implement a large-scale plan of measures, in particular, to harmonize national legislation with EU law. For this, it is required to optimize the national legislation that regulates the policy and procedures of state export control, to deepen its compatibility with the regulatory and legal documents of the EU. The purpose of the article is a systematic analysis of legal acts of the EU related to the sphere of foreign, security and defense policy and, in particular, normative legal acts that regulate the relations of international transfers of strategic goods, as well as an outline of the prospects for legislative changes in national law. The methodological basis of the study was made up of general scientific methods of cognition, in particular: methods of systematic and comparative analysis, which were used in the systematization and processing of sources of EU law; method of generalization when formulating and justifying conclusions. The results of the study provide an opportunity to take a holistic view of the system of sources of EU law in the field of international transfers of strategic goods and form a scientific basis for the further implementation of EU law acts into the legislation of Ukraine. Systematic and consistent mastering of current sources of EU law regarding international transfers of strategic goods is important in both practical and scientific terms. At the same time, the applied aspect of this topic is determined by the tasks of implementing the state program for the implementation of EU law (EU acquis) to the legislation of Ukraine. It was concluded that for Ukraine it is an unresolved issue regarding the possibility of expanding the subject of export control over international transfers of strategic goods, including goods that can be used for the death penalty, torture or other types of cruel, inhuman or degrading treatment. Therefore, in order to prepare for further steps to bring the legislation of Ukraine in the field of state export control closer to current EU law, there is an urgent need to determine the scope of legal regulation of this issue and the competence of relevant state bodies.

Key words: export, control, strategic, military, dual use, international.

Постановка проблеми. Один із стратегічних пріоритетів національної безпеки та оборони України, наближення до Європи, має стати нарощення обороноздатності та військового потенціалу. Для втілення цього завдання нам потрібно залучити сучасні оборонні та наступальні технології. У зв'язку з цим Україні потрібно підготувати й втілити ефективні правові регулювання по взаємодії з іншими державами із урахуванням існуючих міжнародних механізмів контролю за передачами стратегічних товарів.

Як відомо, головною метою міжнародної системи контролю за передачами таких товарів є запобігання поширенню зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних озброєнь та протидія тероризму шляхом встановлення належного державного контролю за здійсненням міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання.

Крім того, основу системи експортного контролю за стратегічними товарами багатьох держав світу, у тому числі й України, складають норми і правила міжнародних режимів та договорів у цій сфері [1, с. 13]. Саме тому Закон України “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання (далі – Закон) у ст. 4 визначає

один із ключових принципів щодо формування державної політики в галузі державного експортного контролю як “узгодження процедур і правил державного експортного контролю з міжнародно-правовими нормами та практикою” [2]. Таким чином національне законодавство у сфері державного експортного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів вимагає постійного узгодження з актуальними нормами міжнародного права.

Водночас, важливим зовнішньополітичним вектором розвитку України став її стратегічний курс на набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північно-атлантичного договору [3]. На виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [4] та з метою наближення до повноправного членства України в ЄС, від нашої країни вимагається втілення плану заходів по гармонізації вітчизняного законодавства з правом ЄС, й зокрема, шляхом імплементації актів права ЄС (acquis ЄС) [5].

Аналіз досліджень і публікацій. Правові регулювання експортного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів в рамках ЄС досліджувалися О. Бовенко, О. Гришуткіним, Є. Ярусевичем, І. Долудою, S. Bauer, M. Bromley, A. Hudson та ін.

Зважаючи на стратегічну важливість для національної безпеки та оборони ефективних правових регулювань у сфері міжнародних передач стратегічних товарів, актуальність даного дослідження є безспірною як у практичному, так і науковому вимірах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гармонізація національної правової системи з правовою системою Європейського Союзу передусім потребує узгодженості понятійного апарату, й зокрема, термінології нормативно-правових актів. У цьому відношенні варто з'ясувати базові терміни, які застосовуються у сфері експортного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів.

Передусім, юридичний термін *“стратегічні товари”* є новим та ще не набув загального використання. Наразі він знайшов відображення лише у Законопроекті *“Про державний контроль за міжнародними передачами стратегічних товарів”* (№8415), об'єднуючи в собі поняття *“товари військового призначення”* та *“товари подвійного використання”* [6].

Водночас, подібний за юридичним змістом термін *“товари стратегічного значення”* застосовується польським законодавцем у значенні *“предмети подвійного призначення або озброєння”* [7].

Згідно ст. 1 Закону, терміни: *“товари”* означає товари військового призначення та подвійного використання. При цьому, *“товари військового призначення в сукупності чи окремо”* – це: вироби військового призначення; послуги військового призначення; технології військового призначення; технічні дані; технічна допомога та базові технології.

Поняття *“товари подвійного використання”* охоплює собою окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначених для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [2].

Подібна спеціальна термінологія застосовується й у правових актах ЄС. Зокрема, у Спільній позиції Ради ЄС 2008/944/CFSP вживається термін *“товари і технології військового призначення”*, а у Регламенті Ради ЄС №2021/821 базовим терміном є *“предмети подвійного використання”*.

Звертає також увагу Директива 2009/43/ЄС в якій застосовується поняття *“товар оборонного призначення”*, яке охоплює всю продукцію, пов'язану з обороною, і яка відповідає переліку Спільного військового списку ЄС.

Таким чином, у сфері експортного контролю за міжнародними передачами товарів, які мають стратегічне значення для національної та міжнародної безпеки є два базових поняття: *“товари військового призначення”* та *“товари подвійного використання”*, щодо яких і формуються як національні правові регулювання, так і система джерел права ЄС.

Аналіз актів права ЄС у сфері міжнародних передач стратегічних товарів дає підстави говорити про певну їх системність. Зокрема, дана система охоплює групу джерел права, які унормовують питання щодо міжнародних передач товарів військового призначення, а також окрему групу правових актів щодо товарів подвійного використання.

Так, одним із ключових правових актів ЄС щодо міжнародних передач товарів військового призначення є *Спільна позиція Ради ЄС 2008/944/CFSP від 8 грудня 2008 р., що визначає спільні правила, які регулюють експорт військових технологій та обладнання* (далі – Спільна позиція) [8].

Усі держави-члени ЄС погодилися суворо дотримуватися положень даного акта при визначенні спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення під час оцінювання заяв на експорт товарів, зазначених в узгодженому Спільному військовому списку ЄС. Ціллю Спільної позиції також є вдосконалення обміну інформацією між державами-членами та підвищення взаємного розуміння їхніх політик контролю за експортом. Варто нагадати, що саме ця Спільна позиція замінила собою Кодекс поведінки Європейського Союзу щодо експорту озброєнь (далі – Кодекс) [18] який був схвалений у 1998 році.

На момент свого прийняття Кодекс став політичним зобов'язанням договірних Сторін стосовно здійснення ними поставок звичайних озброєнь, включаючи стрілецьку зброю та легкі озброєння й визнавався одним із найбільш опрацьованих документів, які регламентували критерії поставок військової продукції. Даний акт включав вісім критеріїв, які розглядалися країнами ЄС як основа для управління та обмеження передачі звичайних озброєнь.

Окрім встановлення спільних критеріїв для схвалення експорту, він мав вбудовані положення про прозорість, зокрема вимогу про публікацію щорічного звіту, що дозволяло громадянському суспільству, а також офіційній спільноті монетизувати діяльність окремих держав. Такий механізм містив ознаки того, що ЄС створила щось на кшталт добросовісного кола тиску для покращення формулювання та виконання політики, як всередині ЄС, так і серед держав, які готуються до вступу.

Проте Кодекс не встановлював жорсткого правового механізму контролю, а лише відображав загальні політичні принципи і носив рекомендаційний і регіональний характер. Хоча на практиці сформувався підхід, що Кодекс мав обов'язковий характер для виконання де-факто, в іншому разі міг значно постраждати імідж держави-порушника. За цих обставин на європейському просторі Кодекс вважався досить дієвим механізмом контролю [9].

З ухваленням у 2008 році Спільної позиції було здійснено важливі заходи з оновлення та вдосконалення інструментів, що раніше були впроваджені Кодексом, а самі критерії Кодексу стали частиною позиції. Так, у Спільній позиції було визначено нові елементи, які мали посилити й розширити підходи до розгляду заяв на військовий експорт.

Ці елементи включили контроль за брокерською діяльністю, транзитом та невідчутними передачами технологій. Спільна позиція впровадила: необхідність індивідуального розгляду заяв на експорт товарів, що зазначені у Спільному військовому списку, на підставі визначених у позиції критеріїв; механізм обміну інформацією відносно відмов у військовому експорті; механізм урахування відмов у військовому експорті; механізм взаємних консультацій відносно військового експорту.

Як зазначає О. Гришуткін, Рада ЄС у 2000 році ухвалила Спільний військовий список ЄС, який отримав статус політичного зобов'язання в рамках Спільної політики у сфері зовнішніх відносин та безпеки. Цей Список регулярно оновлюється і є базовим документом, на підставі якого створюються юридично зобов'язуючі документи ЄС та національні документи держав-членів, що пов'язані з контролем експорту звичайних озброєнь.

Спільна позиція також установлює, що Спільний військовий список ЄС є рекомендаційним для створення відповідних національних військових списків та не визначає необхідності безпосереднього керівництва ним. Крім зазначеного, Спільна позиція встановлює, що держави ЄС мають працювати у рамках Спільної зовнішньої політики безпеки щоб зміцнити своє співробітництво та сприяти зближенню підходів до експорту військових товарів. Таким чином, на сьогодні Спільна позиція є базовим доку-

ментом, яким держави ЄС керуються під час прийняття рішень про військовий експорт [10, с. 319-321].

Цей нормативно-правовий акт охоплює собою вісім основоположних критеріїв (принципів) на основі яких мають визначатися правила щодо експорту військових технологій та обладнання. Зокрема: 1. *Повага до міжнародних обов'язків і зобов'язань держав-членів*, а також санкцій, встановлених Радою Безпеки ООН або Європейським Союзом, договорів про нерозповсюдження та з інших питань, а також інших міжнародних зобов'язань. 2. *Повага до прав людини у країні кінцевого призначення*, а також повага країною кінцевого призначення міжнародного гуманітарного права. 3. *Внутрішня ситуація у країні кінцевого призначення з точки зору існування напруженості або збройних конфліктів*. 4. *Збереження регіонального миру, безпеки та стабільності*. 5. *Національна безпека держав-членів та територій, зовнішні відносини яких є сферою відповідальності однієї з держав-членів*, а також національна безпека дружніх і союзних країн. 6. *Поведінка країни-покупця стосовно міжнародної спільноти, особливо її ставлення до тероризму, характер союзів, членом яких вона є, та її повага до міжнародного права*. 7. *Наявність ризику*, що товари або технології військового призначення будуть перенаправлені всередині країни-покупця або реекспортовані на небажаних умовах. 8. *Сумісність експорту товарів або технологій військового призначення з технічним та економічним потенціалом країни-одержувача*, враховуючи бажаність того, щоб держава задовольняла свої законні безпекові й оборонні потреби з найменшим відволіканням людських і економічних ресурсів на сферу озброєння [8].

Водночас, з метою полегшення державам-членам у застосуванні зазначеної Спільної позиції в рамках ЄС підготовлено Посібник користувача [17]. Цей документ є допоміжним і жодним чином не замінює Спільну позицію, проте наводить стислий виклад узгоджених настанов щодо тлумачення її критеріїв та імплементації окремих статей.

Як приклад прямої імплементації положень Спільної позиції у національне законодавство держав-членів ЄС, можемо навести положення Закону Республіки Польща "Про зовнішню торгівлю товарами, технологіями і послугами, що мають стратегічне значення для безпеки держави, а також для підтримки міжнародного миру і безпеки". Так, згідно ст. 16 даного Закону, орган торговельного контролю своїм адміністративним рішенням відмовляє у видачі індивідуального або глобального дозволу на торгівлю зброєю, якщо: 1) його надання матиме негативний вплив на: *a)* інтереси, пов'язані з обороною і безпекою Республіки Польща, інших держав-членів Європейського Союзу та країн-членів і країн-союзниць, *b)* повагу до прав людини, *c)* мир, безпеку і стабільність в регіоні; 2) існує ризик того, що зброя, яка буде експортуватися, буде використана проти збройних сил держав-членів Європейського Союзу та країн-членів і союзниць; 3) країна кінцевого споживача: *a)* підтримує тероризм або міжнародну організовану злочинність, *b)* не дотримується міжнародних зобов'язань, зокрема тих, що стосуються незастосування сили, та міжнародного гуманітарного права, *c)* не бере участі у питаннях нерозповсюдження ядерної зброї, контролю над озброєннями та роззброєння, зокрема не підписала, не ратифікувала і не імплементувала Договір про нерозповсюдження ядерної зброї та конвенції, зазначені в статті 1 Закону; 4) існує ризик того, що кінцеві споживачі та кінцеве використання або реекспорт озброєнь за небажаних умов зміняться; 5) зброя, що підлягає експорту, не відповідає технічним і економічним можливостям країни-одержувача; 6) суб'єкт господарювання порушив правила торгівлі товарами, що мають стратегічне значення.

За таких обставин, орган контролю за торгівлею інформує компетентні органи держав-членів ЄС про відмову у видачі дозволу на торгівлю зброєю з наведених вище

підстав, додавши обґрунтовані причини відмови у його видачі [7].

Вбачається, що при подальшій імплементації положень *Спільної позиції* в національне законодавство України, може бути використаний підхід Польщі, при визначенні обставин, які впливають на надання дозволу для здійснення міжнародних передач стратегічних товарів.

До вагомих актів права ЄС у сфері міжнародних передач товарів військового призначення, яким Україні потрібно буде слідувати з набуттям членства в ЄС, можна також віднести: Регламент ЄС №258/2012 про імплементацію статті 10 Протоколу Організації Об'єднаних Націй проти незаконного виробництва та торгівлі вогнепальною зброєю, її частинами та компонентами, а також боеприпасами до неї, який доповнює Конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності (Протокол ООН про вогнепальну зброю) та встановлення дозволу на експорт, імпорт та транзит вогнепальної зброї, її частин і компонентів, а також боеприпасів [11]; Директиву 2009/43/ЄС про спрощення умов передачі оборонної продукції в межах Співтовариства [12]; Директиву Комісії 2010/80/ЄС про внесення змін до Директиви 2009/43/ЄС щодо переліку оборонної продукції [13] тощо.

Крім того, як зазначає О. Гришуткін, у червні 2003 р. глави держав або урядів ЄС прийняли План дій щодо нерозповсюдження зброї масового знищення. Цей План дій доповнив Стратегію ЄС проти зброї масового знищення, прийнятою Європейською Радою 12 грудня 2003 р. (EU WMD Strategy). У відповідності з Розділом III цієї Стратегії, Європейський Союз повинен використовувати усі свої інструменти для запобігання, стримування, припинення та, у разі можливості, ліквідації програм розповсюдження, що викликають занепокоєння на глобальному рівні. Підпункт 30.A(4) цього Розділу Стратегії конкретно посиляється на посилення політики і практики у сфері експортного контролю.

Держави ЄС, у рамках їх зобов'язань як членів ООН, також керуються Резолюцією Ради безпеки ООН № 1540, що прийнята 28 квітня 2004 р., і яка постановляє, що усі держави вживають та забезпечують виконання ефективних заходів для створення національних механізмів контролю, що запобігають розповсюдженню ядерної, біологічної або хімічної зброї та засобів її доставки, у тому числі шляхом створення ефективних систем контролю за товарами, пов'язаними з ЗМЗ та засобами її доставки [10, с. 336].

Правовою основою у сфері експортного контролю щодо товарів подвійного використання в рамках ЄС тривалий час був Регламент № 428/2009 про встановлення режиму Співтовариства для контролю за експортом, передачею, посередництвом і транзитом товарів подвійного використання [14].

Проте, у 2021 р. на заміну Регламенту № 428/2009 був прийнятий *Регламент Ради ЄС № 2021/821 про встановлення режиму Союзу для контролю за експортом, посередницькою діяльністю, технічною допомогою, транзитом і передачею товарів подвійного використання* [15], невід'ємною складовою якого є Додатки, з відповідним переліком предметів подвійного використання.

Цей Регламент спрямований на те, щоб у сфері товарів подвійного використання ЄС та його держави-члени повністю враховували всі відповідні позиції щодо міжнародних зобов'язань та зобов'язань за відповідними санкціями, позиції національної зовнішньої політики та політики безпеки, включно із тими, що містяться у Спільній позиції 2008/944.

За допомогою цього Регламенту ЄС демонструє свою відданість дотриманню жорстких правових вимог щодо товарів подвійного використання, а також посиленню обміну відповідною інформацією та більшій прозорості. Окрема увага акцентується на контролі міжнародних

передач щодо засобів кіберспостереження, компетентні органи держав-членів яких повинні враховувати, зокрема, ризик їх використання у зв'язку з внутрішніми репресіями або вчиненням серйозних порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Також, Регламент №2021/821 спрямований на усунення ризику того, що певні предмети кіберспостереження, які не внесені до списку та експортовані з митної території Союзу, можуть бути використані особами, які є співучасниками або відповідальними за керівництво чи вчинення серйозних порушень прав людини чи міжнародного гуманітарного права. Супутні ризики стосуються, зокрема, випадків, коли елементи кіберспостереження спеціально розроблені для можливості вторгнення або глибокої перевірки телекомунікаційних систем з метою проведення прихованого спостереження за фізичними особами шляхом моніторингу, вилучення, збору або аналізу даних, включаючи біометричні дані.

Водночас, Регламент дає можливість різним категоріям осіб брати участь в експорті товарів подвійного використання, включаючи фізичних осіб, таких як постачальники послуг, дослідники, консультанти та особи, які передають товари подвійного використання в електронному вигляді. Такі особи мають усвідомлювати ризики пов'язані з експортом та наданням технічної допомоги щодо чутливих предметів. Зокрема, академічні та дослідницькі установи стикаються з певними проблемами в експортному контролі через їхню загальну прихильність до вільного обміну ідеями за умови, що їх дослідницька робота часто включає передові технології. Держави-члени та Європейська Комісія повинні, у разі необхідності, підвищити обізнаність серед академічної та дослідницької спільноти та надати їм індивідуальні вказівки для вирішення цих окремих проблем.

Варто зауважити, що Регламент №2021/821 уповноважує Європейську Комісію оновлювати перелік товарів подвійного використання, викладених у *Додатку I*, за допомогою делегованих актів. Делеговані акти — це незаконодавчі акти, прийняті Європейською Комісією, які вносять зміни або доповнюють несуттєві елементи законодавства. Як правило, делеговані акти використовуються, коли законодавчі акти — включно з їхніми додатками — необхідно (регулярно) адаптувати з урахуванням технічного та наукового прогресу. Делегований регламент дозволяє Європейській комісії діяти швидше, оскільки їй не потрібно проходити звичайну законодавчу процедуру. Європейська комісія регулярно вносить зміни до переліку товарів подвійного використання, щоб не відставати від різноманітних зобов'язань щодо нерозповсюдження, укладених державами-членами, та прогресу технологій. Таким чином, у січні 2023 року, набув чинності Делегований Регламент 2023/66 Європейської Комісії від 21 жовтня 2022 року, яким оновлено перелік товарів подвійного використання, що міститься в *Додатку I* до Регламенту 2021/821.

Останні поправки *Додатку I* в основному стосувалися цифрового світу та відображають зростаючу тенденцію Європейської комісії включити більше програмного забезпечення та цифрових технологій до списку контрольованих товарів. Тому, компанії, які використовують програмне забезпечення у виробничих процесах, чия продукція чи власність уже охоплені європейськими обмеженнями, повинні бути особливо пильними, оскільки в майбутньому більше виробничого програмного забезпечення, швидше за все, стане ще більше об'єктом регулювання експортного контролю.

Національні положення та рішення, що мають вплив на здійснення експорту подвійних товарів, розглядаються в рамках спільної торговельної політики держав-членів ЄС і зокрема Регламенту №2603/69 щодо встановлення спільних правил для здійснення експорту та Регламенту №1334/2000 про встановлення режиму Співтовариства

для контролю експорту товарів подвійного призначення та технологій [16].

Водночас у ЄС діє заборона на торгівлю (експорт, імпорт, транзит, надання технічної допомоги та посередницьких послуг) зняряддями тортур, що унормовано *Регламентом 2019/125 щодо торгівлі певними товарами, які можуть бути використані для смертної кари, тортур або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання* [19]. Варто звернути увагу, що категорія товарів, контроль яких передбачено даним Регламентом, за своїми ознаками не підпадають ні під військові, ні під подвійного використання. Тому, з метою підготовки до подальших кроків з наближення законодавства України у сфері державного експортного контролю до актуального права ЄС існує нагальна потреба на політичному рівні визначитись із сферою правового регулювання, до якої має бути віднесено контроль у сфері заборони на торгівлю (експорт, імпорт, транзит, надання технічної допомоги та посередницьких послуг) певними товарами, які можуть бути використані для смертної кари, тортур або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.

Висновки. Системний аналіз джерел права ЄС щодо міжнародних передач стратегічних товарів дає підстави зробити наступні узагальнення та висновки.

У сфері міжнародно-правового регулювання контролю за передачами товарів, які мають стратегічне значення як для національної, так і міжнародної безпеки, визначальними об'єктами правового регулювання виступають *товари військового призначення та товари подвійного використання* щодо яких формується відповідна система джерел права ЄС.

В процесі гармонізації національного законодавства з правом ЄС, на момент набуття Україною повноправного членства в ЄС, має бути узгоджено понятійний апарат у даній сфері правовідносин. Зокрема, узгодженню потребують такі поняття як: *“стратегічні товари”*, *“товар військового призначення”*, *“товар подвійного використання”*, *“товари і технології військового призначення”*, *“оборонна продукція”* тощо.

Ключовим правовим актом ЄС щодо міжнародних передач товарів військового призначення є Спільна позиція (2008 р.), при подальшій імplementації положень якої в національне законодавство України, заслуговують на увагу передові практики нормпроектної техніки окремих держав-членів ЄС, зокрема, Республіки Польща.

В питаннях міжнародних передач товарів подвійного використання ключовим актом ЄС є Регламент №2021/821, окремі положення якого потребують імplementації до законодавства України у сфері державного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів. Зокрема, окремої уваги потребує правова регламентація експортного контролю за засобами кіберспостереження, які не вносяться до списків контрольованих предметів, але потенційно можуть бути повністю або частково призначені для використання у зв'язку з внутрішніми репресіями та/або вчиненням серйозних порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Для України є невирішеним питанням щодо можливості розширення предмету експортного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів також товарами, які можуть бути використані для смертної кари, катувань чи інших видів жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження. Тому, з метою підготовки до подальших кроків з наближення законодавства України у сфері державного експортного контролю до актуального права ЄС, існує нагальна потреба визначитись із сферою правового регулювання даного питання та компетенцією відповідних державних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар Закону України "Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання" // За ред. Дмитрієва А.І., Київ, 2015, 368 с.
2. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лютого 2003 року №549-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*, 2014, № 75.
5. Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 р. №198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text>
6. Про державний контроль за міжнародними передачами стратегічних товарів : Проект Закону № 8415. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41269>
7. Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20001191250/U/D20001250Lj.pdf> (дата звернення 12.10.2023).
8. Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment. URL: <http://data.europa.eu/eli/compos/2008/944/oj> (дата звернення 12.10.2023).
9. Bauer, S & Bromley, M. *The European Union Code of Conduct on Arms Exports*. Stockholm International Peace Research Institute, 2004, 74 с.
10. *Експортний контроль в системі міжнародної безпеки*: навч. посіб. / Галака С. П., Гришуткін О. М., Кондратов С. І., Перепелиця Г. М., Сівер О. І., Київ, 2013, 368 с.
11. Regulation (EU) № 258/2012 of the European Parliament and of the Council of 14 March 2012 implementing Article 10 of the United Nations Protocol against the illicit manufacturing of and trafficking in firearms, their parts and components and ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organised Crime (UN Firearms Protocol), and establishing export authorisation, and import and transit measures for firearms, their parts and components and ammunition. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/258/oj>
12. Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/43/oj>
13. Commission Directive 2010/80/EU of 22 November 2010 amending Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council as regards the list of defence-related products Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/80/oj>
14. Council Regulation (EU) No 428/2009 of 5 May 2009 setting up a Community regime for the control of exports, transfer, brokering and transit of dual-use items (recast). URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2009/428/oj>
15. Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (recast) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj>
16. Council Regulation №1334/2000 of 22 June 2000 setting up a Community regime for the control of exports of dual-use items and technology URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000R1334>
17. Посібник користувача до Спільної позиції Ради 2008/944/СЗБП про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-15#Text
18. Кодекс поведінки Європейського Союзу щодо експорту озброєнь. *Національне безпека і оборона*, №6, 2001, С.71-73
19. Regulation (EU) 2019/125 of the European Parliament and of the Council of 16 January 2019 concerning trade in certain goods which could be used for capital punishment, torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/125/oj>